

37. / 932.

302

MONUMENTELE CĂMPULUNGULUI

101

CRUCEA

JURĂMÎNTULUI

STUDIU ANALITIC ȘI ISTORIC

CU DOUĂ GRAVURI PE ZINC ȘI O ANEXĂ

DE

DUMITRU I. BĂJAN

Moștean, Rucăr



TIPOGRAFIA GH. N. VLĂDESCU—CĂMPULUNG

1929



B.I.R.

5483

*...ie Națională din Cluj*  
*din partea autorului.*

# MONUMENTELE CÂMPULUNGULUI

# CRUCEA JURĂMÎNTULUI

STUDIU ANALITIC ȘI ISTORIC  
CU DOUĂ GRAVURI PE ZINC ȘI O ANEXĂ

DE

DUMITRU I. BĂJAN

Moștean, Rucăr



TIPOGRAFIA GH. N. VLĂDESCU—CÂMPULUNG  
1929



## Crucea Jurământului.

---

Între Monumentele Câmpulungului prin excelență un loc însemnat îl ocupă Crucea Jurământului atât prin importanța textului, cât și a destinațiunii de consecrațiune, ce i s'au dat la solemnitatea alegerii județului, consfințită prin depunere de jurământ. Însemnătatea sa se pune în evidență prin dispozițiunea oficială luată de Duca-Vodă de a-se comemora în piața publică rescriptul privelegial, pe un monument cu caracter religios. Îngrijirea și conservațiunea lui, cădeă în resortul de atribuțiune a noului ales, care avea să observe cu stricteță respectarea dispozițiunilor Domnești și, prin măsuri energice, să previe contra usurpatorilor acelor drepturi seculare, a Comunității Câmpulungene, depuindu-și toată activitatea și energia în apărarea lor. Eră concepția sinceră și nobilă a timpului, în care ei trăiau, ce au călăuzit pe toți județii Orașului în cariera lor mult încercată.

Această favoare specială anume, creiată în vederea menținerii perpetui a privelegiilor Orașului, și dela un Domn ce nu eră de sânge bășărăbesc, ne arată cât de puternic eră sădit în spiritul epocii, legile și așezămintele vechi în ocârmuirea Societății Române a veacului XVII.

Dacă luăm în considerațiune, inscripțiunea, nici o formulă alegorică de jurământ nu concluderă la rezultatul atribuit: nu vom explică această digresiune decât admițînd situațiunile determinate și felul variat al împrejurărilor, toate coroborate împreună cu ideia trasă din conceptu lor.

Câmpulungenii ab antiquo au avut drepturi imutabile cari le-au garantat o autonomie proprie și în totu separată de a celor-l'alte orașe ale țării; dar nici odată ca acum, în restimpul acestor frământări, drepturile lor se izbeau de alte interese mari, ale protivnicilor unor puteri ridicate la valoarea și prestigiul de superioritate, a Mănăstirii Câmpulung. O luptă fățișe se deschide între cele două partide litigante. Pentru Orășani cestiunea se reduce la măsurile preventive de asigurare pentru ca șeful-conducător, județul, să îndeplinească formele legale de alegere, bazate pe drepturile stipulate în hrisoavele Domnești și prin prestare de jurământ, făcut înaintea acelei cruci, care conține în esență mărturisirea drepturilor, pentru cari el jură credința a-le respectă. Și prin această asociațiune de idei își luă numele cu sfințenie purtat pînă astăzi, de „Crucea Jurământului“.

Inscripțiunea conține următoarele părți distincte:

- a) *Invocațiunea a Sfintei Treimi*;
- b) *Dedicațiunea patronală a Nașterii Domnului*;
- c) *Dedicațiunea Monumentului* către Duca-Vodă, soția și fiul său; și
- d) *Privelegiul de scutire*. Caracteru oficialității îl dă marca țării, aquila cu aripele distinse și crucea, gravată într'un cerc de împletituri. Cu execuțiunea Monumentului a fost însărcinat Andreas Județu <sup>1)</sup>, a cărui activitate cu atențiunea cuvenită o urmărim.

\* \* \*

Ca să dovedească răutatea și dușmănia lui Șerban Cantacuzino (1679—88) contra catolicilor, Memoriu anonim aduce pilda lui Andreas și supuindu-o aprecierilor publicului, zice: „Andream judicem Campilongensem virum Catholicum <sup>2)</sup> qui multis principibus in suo officio fideliter

<sup>1)</sup> Sigilu său imprimat în tuș e oval și cu crucea în mijloc, și inscripțiunea „Andr(eas)“; Arch. S., Cl. I, d. 22.

<sup>2)</sup> Mănăstirea vechiului Closter Ord. Sf. Francisc eră fondată de fericitu părinte Ioan Capistran, Catolicii ce nu trecuse la Luteranism

inservivit, et quia quotannis mutatur iudex a populo Campulongi“<sup>1)</sup>). Cercetările minuțioase ce am făcut asupra Documentelor Cămpulungene dela Archivele Statului, ne dă posibilitatea să afirmăm cu certitudine perfecta esactitate a acestor relațiuni transmise de misionaru latin.

Documentele din 1658, 1659, 1660, 1667, 1672, 1674, 1675, 1676, 1677, 1681<sup>2)</sup> reconfirmă quotannis mutatur iudex, prin a lui realegere de județ a zece oară, în care funcțiune a succedat succesiv sub Michnea, Gheorghe Ghica, Grigore Ghica, Duca și Șerban Cantacuzino cel din urmă dintr'acești Principi ce îi refuza aprobarea, puțin după aceia Memorandistul latin înregistrează moartea lui Andreas (pie defunctus), zugrăvită în pagina dureroasă dela sfârșitu vieții sale<sup>3)</sup>.

și persista în credință, cu timpul lipsindu-le preoții se romaniză. Nouii proseliți se mențin până târziu în timpul lui Matei Basarab, când se convertise, îmbrățișând iarăși Catholicismu prin lucrările religioșilor Sf-lui Francisc, cât și prin sudoarea Archiepiscopului de Sofia, Vicaru apostolic în Țara Românească. Inșă nu toți dintre ei au fost Luterani, ci mulți Români, de și partea cea mai mică Trecând la Româniism, cele 50 familii de Luterani, ce au persistat în herezie, lipsindu-le preoții în urmă ei devin Catolici. Nora Județului Andreas, care până în căsătorie fuse Română și trăind încă bărbatul ei, trece la credința catolică și naște doi fii, și după moartea lui, luându-i pe amîndoi, unu de 6 și cel-l'alt de 9 ani, se duce la Patriarchu Erusalimului, unde au fost primiți grațios; și rebotezîndu-se cu fiii a căpătat dela Patriarch și dela Principe carte de scutire, să nu plătească nici o dare sau dijmă.

1) Magasin ist. p. D., V, 37 după Engel, Ist. I. R. nr. CIII, Memoriul a fost scris în 1688 de un misionar catolic, ce cunoaște de aproape Cămpulungu. Întimplările povestite de dănsu excelează prin bogăția amănuntelor, necunoscutc de alte izvoare istorice.

2) Iorga, *Studii* I, 280. Actu e scris în întregime cu litere latine, între martori „Andrei X udețu“.

3) Epitafiul său e scris pe o piatră dreptunghiulară încadrată cu frunze de ederă și se păstrează la un loc cu alte 11 inscripțiuni latine, în Sala Museului de Anticități din București, purtând nr. 402. Literile sunt săpate pe 12 șiruri în toată lățimea spațiului, îi lipsesște șirul din urmă, inscripțiunea fiind acolo deteriorată. Lipsindu-ne ori-ce indica-

Marile silințe, depuse de Andreas, pentru ca Orășanii să reintre în plenitudinea drepturilor usurpate, au fost încununate de succes, acum erà timpul să'și pue în mișcare toate forțele disponibile, mai ales de inteligență.

La 13 Iunie 1659 <sup>1)</sup> Andreas dobîndește pentru Câmpulungeni un privilegiu de scutire, renovat de Gheorghe Ghica <sup>2)</sup>; iar la 16 Aprilie 1661 pe când județia erà în mîna altuia, Grigore Ghica neținînd vre-o socoteală de esercitarea drepturilor Orășenești, el acorda în defavorul lor cunoscutul său privilegiu, adoperat după cerințele călugărilor monăstirești <sup>3)</sup>.

În această situațiune alarmantă și cu mari sforțări, Domnul revine din nou asupra acestor dispozițiuni prin hrisovul său din 12 April 1662, „pentru că au văzut pe Oroșani între mulțime de nevoi pătîmind“ <sup>4)</sup>; Și tot ast-fel prin hrisoavele din 1664, 1665 și 1669 <sup>5)</sup>.

Cu venirea sa din nou într'a doua Domnie, prin hotărârea

---

țiune, proveniența Câmpulungeană a epitafiului nu lasă nici o umbră de îndoială. Aricescu, Ist. C. 1855. p. I, 80 not. 4 ne spune, că fragmentele de busturi și pietre cu inscripțiuni latine, ce se mai vedeau încă pe timpul său, în zidul caselor din vecinătate, provin din ruinele Cloșterului și tot de acolo, după relația preoților Catolici, se transportă la Bărăție piatra lui Laurentius (1300), cum și inscripțiunea (1373) înregistrată de Del Chiaro. Și e admisibil ca și epitafiul lui Andreas fu rădicat din acelaș loc de repaos al său eternel, expresiunile „zelo fidei observantia Catholicae legis“, „pietate in Jesu memorabili“, ce concordă cu situațiunile vieții lui Andreas în mijlocul societăței Câmpulungene a veac. XVII.

Andreas, vir zelo fidei observantia Catholicae legis, pietate in Societate Jesu memorabili. Hie requie[vit in Domino, anno 1681 ?]. Reconstituirea șirului deteriorat pus între [ ], dându-se după normele de analogie ale inscripțiunilor contemporane.

<sup>1)</sup> Doc. Regest 12 în Inventarul P. O. C.

<sup>2)</sup> Doc. 1660, Ian. 21; Regest în Inventarul P. O. C.

<sup>3)</sup> Orig. Arch. S., Cl. III<sup>n</sup>, d. 34.

<sup>4)</sup> Doc. Reg. 14 în Invent. P. O. C.

<sup>5)</sup> Doc. Reg. 15, 16, 17 în Invent. P. O. C.



Domnească dela 12 April 1672, Grigore Ghica dă câştig de cauză Mănăstirei Câmpulung, admonestând pe Andreas „Iar tu, neavând nici o treabă, te amesteci, și tu, de iai vamă fără de nici o poruncă Domnească, de care lucru iată că’ți poruncesc, Domnia Mea, de vreme ce vei vedea această carte a Domniei Mele, iar tu să cauți de acum înainte să nu te amesteci în vamă, nici în turnămănturi, nimic să nu iai, ci să lași să ’și ia călugării vama; alt-fel să nu fie, căci apoi vei petrece dela Domnia Mea certare și scărbă“ <sup>1)</sup>).

Amenințările acestea n’au intimidat cătuși de puțin pe curajosul și intrepidul județ, căci peste două luni, nu mai departe, el cerși iarăși dreptatea Domnească, pe care o dobândi în mod strălucit în prezența sa, a preoților și bătrânilor Orașului; „iar călugării au rămas de judecată“ <sup>2)</sup>).

În urmarea aceluiași stăruințe nepregetate, la 1674 Duca Vodă reconfirmă iarăși privilegiul acordat Orășanilor <sup>3)</sup> pentru ca tot el, la 14 Ian. 1675, să’l preschimbe în favoarea călugărilor; dar peste trei zile, Andreas recuceri drepturile Câmpulungenilor, obținând rezoluția Domnească: „Călugării să nu să amestece în judecățile Oroșanilor, ci toate legile și judecățile lor să fie stătătoare“ <sup>4)</sup>).

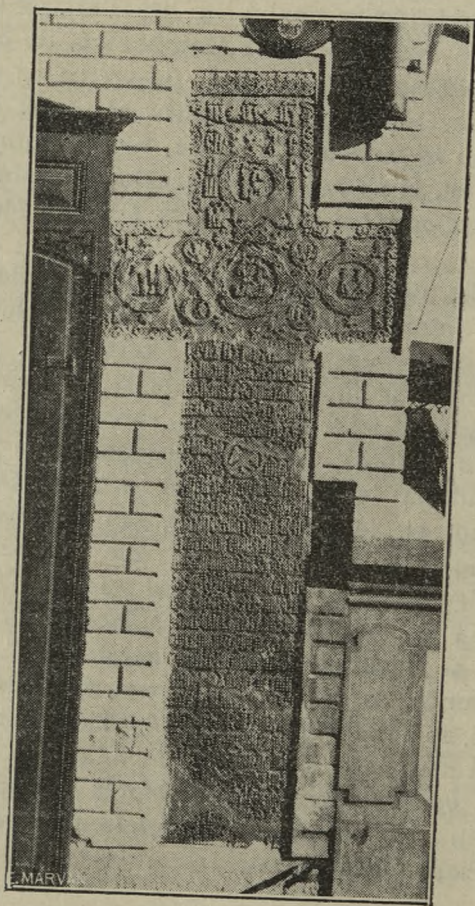
Prin misiunea ce ’i s’a încredințat, Andreas se achita conștiincios, apărând drepturile Orășenești, cu tot curagiul și a cugetului său sincer și devotat binelui public. Harnic, abil și atât de vrednic pentru ospitalitatea Câmpulungeană, numele său și l’a eternizat pe monumentul rădicat de el însuși în Piața Orașului.

<sup>1)</sup> Orig. Arch. S., Cl. III<sup>n</sup>, d. 50.

<sup>2)</sup> Doc. Reg. 19 in Invent. P. O. C.

<sup>3)</sup> Orig. Arch. S., Cl. III<sup>n</sup>, d. 58.

<sup>4)</sup> Doc. Reg. 22 in Invent. P. O. C.



Crucea Jurământului în zidul Caselor N. Ionescu-Berechet.

Originalul după o fotografie din 1929.

# Crucea Jurământului 1674

— Textul —

IN. ȚS. ȚU.  
SN. BJ. DST.  
IS. HS. NI. KA.  
M. L.  
P. V.  
Ș. Z.  
MR. THU.  
MTH. MR.  
LI. IO.  
R. B.

1. † Intru Numele Tatălui,  
și al Fiiului, și al Duhului Sfântu.  
Rădicatu-se-au acia[s]tă cinstită  
și Dumnezeiască cruce întru
5. slava și cinstea Nașterii  
Domnului Nostru Is. Hs., și întru  
pomèna <sup>1)</sup> Domnii Méle  
lo Duca Voevod, și a D-
- oamnei Domniei Méle, Anastasia, și
10. a fiiului Domniei Méle, lo Costandin Voevod.

<sup>1)</sup> Aquila cruciată în relief, privind către dreapta.

- Văzând Domniia Mea mi(la Oraş)<sup>1)</sup>ului  
 Câmpulungul, cum să fie e(rtat de vama)<sup>2)</sup> de pâine,  
 să nu deà vamă Domnească; aşijderea şi  
 Oroşanii, să nu deà vamă ori den ce vor vin-  
 15. de, cum au fost ertaţi de răposatul Radul Negrul  
 Voevod, când au fost lètul 6723, şi de A-  
 lixandru Vodă Iliaş, fost-au leatul 7136, şi  
 de alţi bătrâni răposaţi Domni, precum  
 (scrie) în căţile céle bătrâne, şi în  
 20. (p)isaniia sfintei Mănăstiri, caré iaste pusă  
 desupra uşi beséricii, întărită de ră-  
 posatul Matheiu Voevod cu mare blestem;  
 iar când au fost acum, în zilele Domnii Méle,  
 (Pe stânga) venit-au judeţul cu Oroşanii  
 25. cu jalbă la Domniia Mea, spu-  
 ind cum că le strică călugării mila  
 Oraşului, ce au avut de la alţi  
 Domni bătrâni.

Intre aceia D[o]m[nia]

- Mea, văzând cărţile céle bătrâne,  
 şi ce scrie în pisaniia  
 30. Sfintei Mănăstiri, Domniia  
 Mea încă am întărit mila cu  
 aciaastă cinstită cruce,  
 ca să fie ertaţi.

Aşij-

35. derea şi pentru judeca-  
 ta Oraşului, pe Oroşani  
 să'i judece judeţu cu 12  
 părgari şi cu bătrânii  
 Oraşului, iar călugării  
 40. sau părcălabii, sau măcar  
 alţi, să nu aibă a se ameste-  
 că ca să strice judeca-

<sup>1 — 2)</sup> Completările puse între ( ), arată că piatra e distrusă de  
 obusiere.

- ta și obiciaiul lor, ce au  
 fost de la alți Domni bătrâni:
45.           ci toate legile și jude-  
 [Pe dreapta:] cățile lor să fie stătătoare;  
               și nici județul să nu  
               aibă voe a lua vamă de la  
               Oroșani, ori de ce vor
50.           vinde, și de Domnia Mea,  
               de acestea câte scrie,  
               mai sus.—  
               Iar cine nu va  
               întări mila Orașului,  
               să fie proklet și anathe—  
               ma.—
55.           Și Ispravnic au fost Andrea  
               Județu cu 12 părgari.—  
                                   Dec. 25  
               văleat 7183.—  
                                   In[să] la leat  
                                   1787, fiind rogmighiță  
               s'a strîcat aciastă sfântă cru-  
               ce, ce se vede zidită
60.           în zid. Dar, văzând Dumnealui  
               Slugeriu Gheorghe Rucăr(eanu),  
               Epistatu Orașului, au rădi(cat-a-)  
               ciastă sfântă cruce cu cheltuiala (Dum-)
65.           nealui, ca să fie spre întărire Ora-  
               șului, județ fiind Neculae Cocoș  
 [Pe creastă:]   și doi părgari, Ion  
                                   Strecheriu și Savu B-  
                                   uduluca; la leat 1790.
70.           Însă la ridicare au fost  
               în stare Sterea Județu. <sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Din lipsa materialului necesar la imprimat, transcripțiunea crucei s'a dat cu litere latine.

Ornamentele, cu împletituri de pe coronament, încadrează brațele superioare ale crucei, iar tiplica monogramă a Mântuitorului dispusă în triunghi, o închide în rotocoale, legate între ele prin mănuchiuri de împletituri și de stele radiate, aparente ca pe o boltă de azur. Între acestea, se interpun Monogramele Evangeliștilor, închise în rotocoale de cercuri simple, și deasupra seria de monograme cu subiecte trase din viața Mântuitorului, culminându-se prin titlul său de martir <sup>1)</sup>.

Inercările ce am făcut asupra deslegării monogramelor, <sup>2)</sup> acele ieroglife enigmatice pe cari toți le vedeau, dar nu-le mai înțelegeau nimeni din lumea noastră Românească, ne-au condus la rezultate extrem de convingătoare, credem. Dacă vom fi reușit în deducțiunile noastre, cei drepți și

<sup>1)</sup> Sporu exorbitant de cruci din interiorul Orașului și a laturilor circumvecine, ne dă impresiunea generală de recunoaștere a unei activități artistice care, în desvoltările sale, au atins limitele de perfecțiune. Ca simboale creștine, crucite atât deenerate la generațiunile din trecut, erau un mijloc eficace pentru menținerea credinței în viitor, atențiunea lor fiind legată de sentimente mai înalte, găsieau o atracțiune în stare de spirit a epocii, din care au luat naștere arta religioasă dela noi. De pretutindenii, artiștii erau chemați să esecute sub măestria daltei aceste insemne ale cultului Divin. Capacități de valoare își disputau pe aiunci talentul și emulațiunea, cari în marea lor majoritate au rămas necunoscuți, prea puțini dintr'ânșii ș'au transmis numele posterității. Dintr'aceștia amintim pe *Eudoxiu*, artistul Crucii lui Socol din Gemenea, și *Noșim* artistul Crucii din Dragoslavele, care e cel mai însemnat monument arhitectoric din țară, executat probabil de un Malo-Rosian.

Ca centru de activitate a acestor modești pioneri ai artei, eră ales un ținut din apropiere, pe care îl determinăm cu ajutorul toponimiei. *Câmpul Crucerilor* din capul nordic al Scheiului eră sediul de concentrațiune a pisarilor Domnești, loc ce îl favoriză vecinătatea vechei carieri de piatră de la Albești, cunoscute dejă sub Neagoe Basarab.

<sup>2)</sup> Monogramele acestea nu's unice în felul lor, cu mici variațiuni ele reapar și pe alte cruci; simplificarea lor revine timpurilor de decadență desăvârșită a cirilismului. Un studiu aprofundat asupra acestor variațiuni până acum nu s'a făcut de nimeni. Știința epigrafică așteaptă soluțiunea lor dela ziua de mâne.

curați la inimă singuri vor spune, pentru ca și eu în urmă, să'mi fac iluziunea a unor încercări în tot zadarnice. Marele Dicționar rusec, prelucrat de Heym și apărut în Moscova, la 1799, mi-a servit de călăuză, fără care ori-ce tentativă mi-ar fi imposibil.

I[isus] N[azarineanu] Ț[ar]s[tvo] Ț[arstv]u ; Isus Nazarineanu, Impărăția Cerurilor. S[i]n B[o]j[iu săs] d[va na] d[e]s[ia]t [ucenicom] ; Fiul lui Dumnezeu cu 12 Apostoli.

M[iro]-L[iubie] ;

Iubitorul Păcei.

P[ravo]-V[érie] ;

Orthodoxia.

Ș[ar] Z[emli] ; <sup>1)</sup>

Globul Pământesc.

M[iti]r Th[e]ù ;

Maica Domnului.

I[i]s[us] H[ri]s[tos] Nica ; Iisus Hristos, Invingătoru Morții.

M[a]th[eos], M[a]r[cos] ;

Matheiu, Marcu.

Lu[cas], Io[annis] ; <sup>2)</sup>

Luca, Ioan.

R[abom] B[o]jim] ;

Robilor lui Dumnezeu.

În comparațiune cu copia, originalul observă cu strictețe regulele paleografice obicinuite, a căror aplicare eră stabilă și certă. Silabele, aruncate deasupra șirurilor, se găseau conștiincios aplicate, de asemenea monogramele și ligaturile literilor. De aceste principii, conformate regulilor, nu poate fi vorba în copie, unde decadența cirilismului își urmează drumul său obicinuit. În copie transcrierea eră mai mult ori mai puțin esactă și indiferent de ortografia formalistică ; alte ori însă reproduce stereotip felul neexistent, condus fiind de ideia consacrate a fidelității originalului, și din această cauză provine necorespondența șirurilor din redacțiunile copiei și a originalului.

### Originalul

### Copia

(Șir. 3) „rădicatu-se-au“,

„rădicatu-s'au“

(id.) „cinstită cruce“,

„cinstită cruce“

(Ș. 4) „și Dumnezăiască“,

„și Dumnezeiască“

<sup>1)</sup> În unele reprezentațiuni iconice, Domnul Hristos e înfățișat ținând globul pământesc și crucea.

<sup>2)</sup> Monograma Mântuitorului, a Maicii Domnului, cum și a celor patru Evangeliști în versiune greacă, restul numai în Slavonește.

Originalul	Copia
(Ș. 7) „Domniei Méle“,	„Domnii Méle“
(Ș. 9) „a Doamnei Domniei Méle“,	„a Doamniei Domnii Méle“
(Ș. 12) „Câmpulung“, (id.) „vama de pâine“,	„Câmpulung“ „vama de pâine“
(Ș. 14) „ori den ce“,	„ori de ce“
(Ș. 15) „Radul Negrul“,	„Radu Negru“
(Ș. 17) „leatul 7136“,	„leatul 7135“
(Ș. 18) „răposați Domni“,	„Domni răposați“
(Ș. 20) „caré iaste pusă de- supra ușii beséricii“,	„care este pusă deasupra ușii beséricii.“ <sup>1)</sup>

Aceleași nepotriveli și erori le constatăm și la Aricescu (Ist. Câmp., P. I, pag. 185-6), și, ca să putem notă diferențele, uzăm de un paralelism identic.,

Copia	Aricescu
(Ș. 3) „rădicatu-s'au“,	„rădicatu-s'a“
(Ș. 7) „Dumnezeiască cruce“,	„Dumnezească cruce“,
(Ș. 9) „Io Duca Voevod și a Doamnei Anastasia“,	„Eu Duca Voevod și a Doamnei Anastanca“
(Ș. 10) „Io Costandin Voevod“,	„Ioan Costandin Voevod“
(Ș. 14) „ori de ce vor vinde“,	„pentru ori-ce vor vinde“
(Ș. 15) „Radu Negrul Voevod“,	„Negru Vv.“
(Ș. 17) „fost-au leatul 7136“,	„fost-a leatul 7135“
(Ș. 18) „bătrâni Domni răposați“,	„bătrâni răposați Domni“
(Ș. 28) „Intre aceia“,	„Drept aceea“
(Ș. 41) „să nu aibă“,	„să n'aibă“

<sup>1)</sup> Observațiunile se reduc în măsura păstrării originalului ce prin urmare nu e distrus și astupat de zid; nu vom semnală abaterile de puțină valoare.



**Copia**

- (§. 43) „obiciaiul lor“,  
 (§. 49) „ori de ce vor vinde“,  
 (§. 50) „și de Domnia Mea“,  
 (§. 51) „de acestea căte scria“,  
 (§. 53) „mila Orașului“,  
 (§. 56) „Andrea Județu“,  
 (§. 57) „Dec. 25 d. 7183“,

**Aricescu**

- „obiceii lor“  
 „cei ce vor vinde“  
 „cum nici Domnia Mea“  
 „de acestea toate căte scrie“  
 „mila Orașului“  
 „Andrea Județul“  
 „Dec. 25 7183 (1673)“.

Conformitatea datei (7135) din copie și Aricescu, stând în desacord cu data originalului, care pentru acelaș privilegiu admite 7136, ne dă un indiciu sigur că autorul Istoriei Câmpulungene, transcriind crucea, nu s'a folosit de original ci numai de copie, singura ce se mai păstră în întregime pe timpul său.

Defectuositatea în care se găsiă originalul se poate înțelege din urmările Actului de reformă introdus de Kiseleff în Principatele Române, Instituțiunea Judeților și a organizațiunei administrative a primit atunci lovitura de grație; iar soarta, neîmblănzita soartă, ce o așteptă pe cruce s'a văzut apoi îndată. Dată uitărei, aruncată prin noroaie, spartă și în ast-fel de stare lamentabilă o menționează Memoriile răpos. P. C. Aninoșanu din Câmpulung <sup>1)</sup>.

Dar din cele susținute mai sus, Aricescu întrebuițând copia a esclus textul adițional, introdus în redacțiunea crucei, ce a rămas până astăzi în tot necunoscut publicității.

\* \* \*

**Invocațiunea Divină.** Crucea Jurământului începe cu invocațiunea sfântă a nedespărțitei Treimi, care formează simbolul credinței creștine. De la întemeerea Bisericii creștine s'a ivit în sânul ei turburări provocate de Arie și secta lui, ce tindeă la negațiunea doctrinală a Sfintei Treimi:

<sup>1)</sup> Între pierderile cauzate de Războiul Mondial a fost și acest memoriu, ce conține impresiuni varii, culese și notate cu îngrijire de autor, cele mai interesante aveau un conținut istoric.

—că Tatăl nu e deopotrivă cu Fiul, ș. a. O luptă aprinsă s'a dat pe față, în care școala lui Arie și a adepților săi a fost condamnată de Părinții Bisericii, iar autorii lor declarați eretici și vrăjmași ai creștianismului. Triumful desăvârșit a acestor idei se celebră prin ridicarea nivelului moral și emanciparea cultului creștin. În semn de pioasă amintire Biserica ortodoxă i-a rezervat un loc de înțetate între monumentele religioase <sup>1)</sup>.

**Dedicațiunea Patronului și Alegerea Județului.** La înființarea Instituțiilor religioase, Dedicațiunea Patronului având un rol însemnat pentru cunoașterea a—parte a existenței sale; nu există biserică, mănăstire, schit sau cruce, care să nu aibă în sărbătorire un patron, luat de preferință din Viețile sfinților, dintre toate însă, acela cu „Adormirea Maicii Domnului“ (Uspenia Bogorodiț), fiind cel mai răspândit și tot-de-odată cel mai vechiu în uzanțele rituale ale creștinilor de la Dunăre. Dacă ne referim la Crucea Jurământului, ea are de patron „Nașterea Domnului“, ce cade regulat și fără schimbare la 25 Decembrie a Calendarului nostru. E de luat — aminte, că tot în aceeași zi a Crăciunului, a avut loc solemnitatea inaugurării crucei pe Piața Orașului. Coincidența aceasta nu e un fapt întâmplător, ea justifică o intențiune până acum neobservată. Festivalul alegerii noului județ trebuie și el menținut tot în acea zi sfântă și de mare sărbătoare: „Nașterea Domnului“. Și prin acest procedemînt inductiv putem preciza timpul în care se alegeau județii Câmpulungeni.

Dacă alegerea de județ din 1674 s'a făcut la 25 Decembre, pentru timpul anterior determinarea întâmpină greutăți. E inadmisibil cel puțin să bănuim, că alegerea din acea zi indicată, s'a menținut anume în vederea alegerii lui Andreas și nu a urmat unui obicei mai vechiu; de-aceia în atingerea țintei, ne îndreptăm a face un excurs în lista antecesorilor săi.

<sup>1)</sup> În această privință comp. „O iconiță pe cărămidă“, studiu apărut în revista „Piatra Craiului“, nr. 5—6 din 1928.

1. <i>Stan</i> , Ian. 29	} 1639	10. <i>Iorga</i> , Ian. 17 —	} 1742
<i>Gheorghe</i> , Aug. 7		Oc. 14	
2. <i>Staico</i> , Iun. 15	} 1644	<i>Costantin</i> , Iun. 8	
<i>Stan</i> , Aug. 18		11. <i>Pană</i> , Apr. 3	} 1744
3. <i>Dona</i> , Ian. 8	} 1646	<i>Costantin</i> , Iun. 4	
<i>Gherghe</i> , Ian. 28		12. <i>Iorga</i> , Mai 5	} 1745
4. <i>Gherghina</i> , Sep. 10	} 1654	<i>Costantin</i> , Sep. 15	
<i>Staico</i> , Sep. 15		13. <i>Costantin</i> , Ian. —	} 1746
5. <i>Oancea</i> , Iun. 23	} 1676	Sept.	
<i>Andrea</i> , Noem. 4		<i>Stoica</i> , Apr. 5	
6. <i>Andrea</i> , Ian. 9	} 1681	14. <i>Costantin</i> , Ian. 20	} 1749
<i>Scarlat</i> , Mai 23		<i>Ivan</i> , Iun. 24	
7. <i>Manole</i> , Iul. 1		<i>Iorga</i> , Aug. 28	
<i>Neagoe</i> , Sep. 3	} 1702	15. <i>Sterie</i> , Aug. 14	} 1785
8. <i>Lațcu</i> , Ian. 10		<i>Nicolae</i> , Mar. 12	
<i>Bratu</i> , Iul. 23	} 1713	16. <i>Sterie</i> , Iun. 4	} 1793
9. <i>Iorga</i> , Febr.—Mai,		<i>Nicolae</i> , Oct.	
Iun.—Iul.—S.	} 1735	17. <i>Gheorghe Piteș-</i>	} 1806 <sup>1)</sup>
<i>Costantin</i> , Iul.—Aug.		<i>teanu</i> (f. l. z.)	
		<i>Nicolae</i> (f. l. z.)	

Dintr'aceste forme de grupări, gruparea 6 se pune în evidență, pentru că asupra ei avem posibilitatea unui control mărginit, care să îmbrățișeze pluralitatea cazurilor înfățișate.

Izvorul cel mai însemnat pentru cunoașterea deplină a situațiunei judeților, fără îndoială o căpătăm din mărturia veridică a neuitatului Aricescu (Ist. Cămp., P. I, pg. 131), care spune clar că alegerea de județ se făcea „pe tot anul“, pe termen adică complet de un an, relațiune confirmată și de Memoriul anonim din 1688. Și, am zis veridică, pen-

<sup>1)</sup> Lista completă a judeților în broșura noastră „Documente Cămpu!ungene“ pag. 55—61.

tru că istoricu Cămpulungean (nsc. 1826) el însuși apucase acele timpuri de la sfârșitul înființării sale, având autoritatea de martor ocular.

Abaterile dela această normă, atât de limpede definit, se întâlnesc în ciclurile enumerate, unde coesistența de doi și une-ori chiar trei județi, într'un singur an, funcționând în afirmațiunea titlului lor, ușor o putem înțelege din această privire retrospectivă și care formează, în principiu, o contradicțiune formal generalisată, ce residă într'o explicațiune și de aceiaș valoare generalisătoare.

Cu data de 9 Ianuar 1681, noi cunoaștem un act în care pentru ultima oară Andreas e citat ca județ, notificarea datei având o valoare deosebită, pentru că ea căzând în Sărbătorile Crăciunului, se apropie de începutul alegerii sale din acel an, care aveà să fie supus aprobării Domnești de Șerban Cantacuzino. Refuzul îl știm din „noluit princeps“ a Memorandistului latin. Cât timp demnitatea de județ nu ș'a avut titularul său, putem ști exact numai după indicațiunile posterioare transmise de tradițiune; totuș la 23 Mai Scarlat se găsià de curând instalat în scaunul său de județ. Anume când?

Ținând seamă că alegerea de județ, obicinuit se ținea la o zi mare de sărbătoare, și după destituirea din Ianuar, urmând o întrerupere de vacanță, până la realegerea unui nou candidat, care, firește, urmă să aibă loc tot la o zi mare creștină, cea mai apropiată fiind Paștile, ce se interpune per medium, între momentul destituirii și mențiunea lui Scarlat, când, el, prin urmare, va fi primit investitura oficială.

Și după noua orânduială introdusă cu Scarlat, alegerea pascală a judeților s'a menținut până târziu, când instituțiunea va intra în declinul ei; și în acest din urmă stadiu, tradițiunea culeasă de Aricescu o cunoaște precis, puindu-o a treia zi de Paști <sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Aceiași dată o pune Rădulescu-Codin (Cămpulungul M., 101), care nu citează sorgintea împrumutului său.

Dar, dacă schimbarea alegerii a trecut dela Crăciun la Paști, înlocuirele necesitate prin destituire și forța majoră și cari formau excepțiunea, de sigur au dat naștere numărului excesiv de mare a judeților Câmpulungeni, și într'o perioadă de timp redusă. În interregnumul Domniei lui Matei Basarab (1632—54), această instituțiune evoluează, culminându-se printr'un apogeu.

**Privelegiul de scutire.** Acest privelegiu se rezumă în :  
*a)* Scutire de vamă Domnească și de ori-ce taxe impuse pe pâne <sup>1)</sup> (cereale), puse în circulație de vânzare pe Piața Orașului, de cari vor profita toți Moștenii Orașului fără deosebire de vârstă, avere, clasă sau pozițiune socială, după conținutul hrisoavelor și pisania Mănăstirei ;

*b)* Toate pricinele și controversile Orășanilor intră direct de competența exclusivă a județului, asistat de Consiliul Părgarilor și de bătrâni, cari pronunța sentința în prima și ultima instanță, prin excluderea ori-cărei intervențiuni solicitate a Părcălabilor și Mănăstirei ;

*c)* Proibițiunea Județului de a și însuși vre-un drept la perceperea dărilor vamale impuse pe cereale, puse în consumațiunea internă a Orășanilor Câmpulungeni. Puind într'o dreaptă cumpănire inscripțiunea și privelegiul lui Duca, anterior numai cu câte-va luni, acesta din urmă mai conține :

*a)* Scutire de găleată și lucru Domnesc, de vama Părcălabilor de oraș, de vama Pitărească dela Zboru Sf. Ilie, la articolele cumpărate și articolele „en-détail“, puse în vânzare pe Piața Orașului ; *b)* Transmisiunea unei moșteniri mobile sau imobile, după moarte va trece dela părinte la

---

<sup>1)</sup> Alimentul de subsistență a întregii populațiuni Orășenești eră grâu, în limbajiu vechiu *pâne*, și în acest înțeles primitiv e cunoscut în textele religioase. *Pravila din Târgoviște* 1653: „iară [dacă] boul va intră în niscare *păini*, sau în vii și va face pagubă“. *Mărgăritariu* 1691: „grâu și altă *pâine*“. În graiul rucărenesc al Vrâncenilor Moldoveni prin „holda de pâne albă“, înțeleg semănăturile de grâu, orz, ovăz, secară ; iar prin „holda de bucate“ din limbajiu Rucărenilor Transalpini se exprimă aceiași nuanță lexică.

fiii săi, escludându-se ori-ce intervențiune făcută din partea Domnului, Părcălabilor de Oraș și Boerilor de a intra în posesiunea lor; c) Proibițiunea la cererea boerilor și demnitarilor Domnești de a intra în stăpânirea vre-uneia din imobilele aparținând Domeniilor Orașului, pe cari singuri Orășanii și moștenitorii lor vor putea dispune după legitima lor voință; d) Creditorii streini vor putea urmări averea unui datornic, în viață sau după moarte, nu vor putea însă cere executarea înstreinării a acelei averi, dela mâna unor moștenitori insolvabili, de cât tot la un Orășan, pe numele cărui va trece creanța de solvabilitate.

Rescriptul Domnesc al inscripțiunei, menținând privilegiul numai pentru aceia, cari își pun în vânzare în mare parte produse ale proprietăței lor, dispozițiune, ce subînțelege că pentru aceleași articole, cumpărătorii lor să fie supuși la plata dărilor ordinare de vamă, încasate în propriul profit al Visteriei Domnești. Această măsură vexatorie avea menire să favorizeze starea claselor superioare, alcătuite din moșteni de frunte și negustorime. Eră un act de nedreptate și ilegalitate, comis în detrimentul clasei de jos a Orașului, care forma masa proletariatului vulgar <sup>1)</sup>.

Asemenea derogațiuni ce aduceau atingeri atât de mari la drepturile seculare ale Orășanilor, le vedem aplicate și în cazurile de transmisiune a moștenirilor, cum și asupra dreptului limitat, pe care trebuia să'l exercite un creditor și în afaceri de urmărire. Și prin aceste măsuri, Duca-Vodă <sup>2)</sup> lovi în interesele Orășanilor, a căror drepturi fură consfințite prin hrisovul său din 1674.

<sup>1)</sup> Asupra acestor dispozițiuni, luate în pripă și fără precuțetare, Duca Vodă revine din nou prin hrisovul dela 17 Iunie 1675; v. Anexa IV din Pânza Orașului Câmpulung in mss.

<sup>2)</sup> La 16 Mai 1676, Duca-Vodă acordă Rucărenilor scutirea de *vama pâinei* și a mălaiului, și de alte bucate, ce ar trage din țară pentru hrana caselor lor. Originalul se păstrează la Arch. Stat., și s'a trimis de Trib. Muscel, cu adresa Nr. 5143 din 904. Asupra însemnătăței doc. mi-a atras atențiunea d. G. Șapcaliu, profesor la Liceul Dinicu-Golescu din Câmpulung.

Pentru stabilirea drepturilor, toate privilegiile Câmpulungienilor într'o unanimă mărturisire se sprijine, invocând alte privilegii mai vechi din 6800, 6900, 6947, 6960 <sup>1)</sup> cu o certitudine indiscutabilă; privitye însă în raport cu inscripțiunea, aceste date formează un anacronism, ce'și găsește explicațiune într'un caz particular și necunoscut în complexul documentelor, figurate în Pânza Orașului. De fapt 6723 (1214—5), și 7136 (1627—8), menționate în Rescriptul Domnesc al crucei, nu au întru nimic comun cu privilegiile Orașului, Radu Negru și Alexandru Iliasi <sup>2)</sup>, la datele arătate, se găsiu menționați ca ctitori ai Mănăstirii Câmpulung, și în acelaș fel ca pe pisania ei <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Vezi cele 10 doc. Câmpulungene, publicate în *Magasin ist.* t. V, pg. 331—359, după conceptele din Pânza Orașului Câmpulung.

<sup>2)</sup> Portretele murale dela amvonul coral al bisericeii, represintă pe „Marele Radu Negru, Voevod, întâiul dela Descălicătoare Domn al Țării Românești“, și pe „Io Nicolae Alexandru Ilias“, la un loc, ținând fondațiunea ctitorială. D. Onciul (Orig. P. R.) ca să esplice ctitoria lui Alexandru Iliasi, pune la contribuțiune faptu de surpare al bisericeii, întâmplată în timpul Domniei lui, aserțiune ce o desminte categoric Pomelnicul Mănăstirei, unde „Alexandru Voevod și Gospodja-ego Elina, i otețego Ilias“ sunt trecuți între ctitorii fondatori. Iar pe de alta prezența lui Ilias lângă Radu Negru, cum îi înfățișează portretele murale, ne deslușește chipul cum trebuie să înțelegem punerea la cale de refacere a templului că, el, adică a fost cel din urmă între ctitorii vechiului templu dărâmat.

Strânsa legătură între cei doi ctitori fondatori, Radu Negru și Alexandru Ilias, cimentată în tradițiunea monastică, neputând trece în redacțiunea crucii printr'o izolare parțială, ci în acelaș fel de integritate neștirbită: erau doi ctitori în pisanie, neapărat acelaș număr și pe cruce. Și iată acum dece apariția lui Alexandru Ilias pare așa de stranie, el care, de alt-fel, nu a acordat măcar o cirtă Câmpulungienilor, spre a binemerită o amintire atât de vrednică pe Monumentul Crucii Jurământului.

<sup>3)</sup> Care spune că „biserica s'au zidit întâiaș dată de Descălicătoru țării, de răposatul întru pomenire prea-bunul creștin, și de Hristos iubitor, singur stăpănitor, Radu Negru Vvd., când au fost cunoscut anilor de la Adam 6723. Și au stătut această biserică cu bună pace până în zilele creștinului Domn Alexandru Vvd. Ilias întru a doua Domnie, fiind leat 7136 când, atunci surpându-se și stând căți-va ani dărâmată“.

Această introducere din coprinsul crucei, fiind streină de privilegiile Oraşului, se bază pe consideraţiunea, că după izvoarele indicate, întemeerea Mănăstirei căzând în 1215, iar a Oraşului în 1292, s'a căutat un mijloc de armonizare a acestor date contradictorii: nu se poate admite existenţa Mănăstirei anterioare fundaţiunei Oraşului, pornind la amândouă dela aceeaşi limită cronologică, şi din această cauză s'a renunţat definitiv la 1292, căutând a-se apropia de 1215. În favoarea acestei apropieri pledă faptul, că la datele relatate, se găsiă câte un Radu Negru, amândouă socotiţi de foudatori ai Statului Ţării Româneşti, a căror continuitate s'a întrerupt prin invasiunea Tătarilor de la 1240 <sup>1)</sup>.

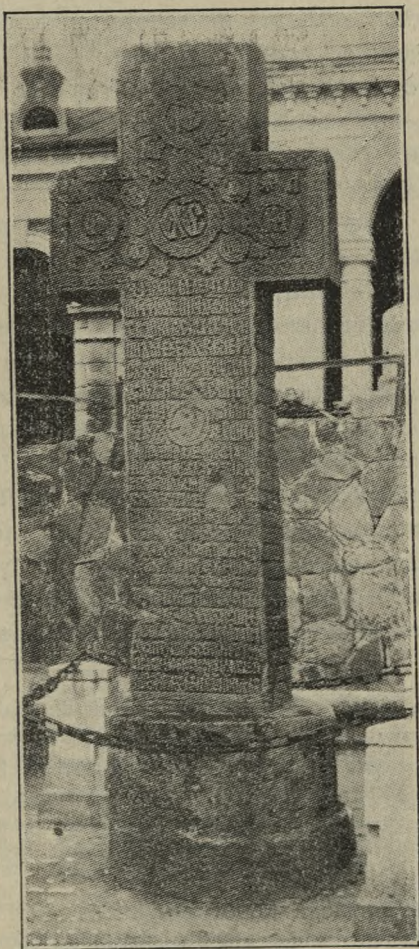
Coordonaţiunea de 1215 şi 1292, făptuindu-se dintr'o necesitate simţită, s'a realizat într'un acord comun de pacificaţiune, încheiat între Mănăstire şi Oraşanii Câmpulungeni, şi pentru ca pe viitor să înceteze ori-ce dispute între dânşii, măsurile de asigurare, luate în consecinţă, au fost ca Rescriptul privilegiat al crucei să fie trecut, atât în Pomelnicul Mănăstirei, cât şi în corpul documentelor din Pânza Oraşului.

**Situaţiunea aşezărei Crucei Jurămîntului.** După indicaţiunea din Aricescu (Ist. Cămp. P. I, p. 185), cele două esemplare ale Crucei Jurămîntului se găsiu amândouă, în 1855, încrustate în zidul caselor neguţătorului Nicola Boiangiu, case, care mai înainte au fost proprietate a judeţului Sterea.

Găsirea acestei notiţe mi-a dat îndemn să fac cercetări personale şi să mă interesez, dacă în adevăr acele cruci se găsiu în acelaş loc, unde şi astăzi le ştim. De aceia am recurs la memoria celor bătrâni, notabilităţiale Oraşului, cari mi s'au părut demne de credinţă, d-nii: Ion Ionescu, profesor pensionar, P. Gheorghiu, N. Iriminoiu, I. Calangiu,

<sup>1)</sup> v. *Negru;Vodă. Un secol şi jumătate din începuturile Statului Ţării Româneşti* (1230 — 1380), ca introducere la t. IV, din „Etymologicum Magnum Romaniae.





**Crucea Jurământului în Piața Orașului**

Copia după o fotografie din 1929.

N. Chirănescu, I. Boiangiu. G. Gherasie și Fam. N. Ionescu-Berechet, în ale cărui case originalul crucei e ziduit. Toți acești percursori veritabili ai științei și după momente de reculegere, sunt de acord a susține: <sup>1)</sup>

Că printr'o transmisiune succesivă dela gineri, casele Boiangiului — ale vechiului local de Școala Domnească <sup>1)</sup> — au trecut către N. Ionescu-Berechet, ce se poate recunoaște și cu alte dovezi;

Că crucea (r. crucile) erà fixată în zidul arcuit al porței din fața caselor acestuia, și numai acolo, cum s'au pomenit de multă vreme;

Că acel zid dărâmandu-se, probabil de vechime, crucea spartă cum era, a căzut jos, stând aruncată prin curte de la 1874—85 când, noul stăpănitor, construind compartimentul din față, a vârit-o în zid; iar la înălțimea laturei din stânga, în reserva unei firijoare, o candelă să arză în continuu.

Că una din acele cruci se găsià în 1864 în Piață, unde se ținea teatru în niște șandramale construite de scânduri. E cert că strămutarea crucei în Plața Orașului <sup>2)</sup> a avut loc îndată după 1855 și înainte de 1864, în restimpul deci ce a urmat dărâmării zidului, și, izolându-se, originalul a

<sup>1)</sup> Fondată la 10 Mai 1669 pe locul dăruit de Radul Logofăt Năsturel, ce i-au fost de cumpăratură de la Stroe Dvornicu Leurdeanu, strămoșul (în a doua linie) a Goleștilor Mușceleni. Cum se împacă însă tradițiunea Orășeanească cu faptul înstreinării unei proprietăți publice, și cum se poate admite ca o donațiune destinată unui Așezământ cultural de Școală Domnească să devină proprietate privată. Rezervăm viitorimei deslegarea.

<sup>2)</sup> Crucea e împrejmuțită într'un parmalic de stâlpi de piatră, legați printr'un lanț de fier. În față are trei izbituri de obuziere, soliditatea pietrei i-au menținut pozițiunea și după această încercare catastrofală. Măcinișul destructiv din spate fiind mai vechiu, a provenit de la locul roviștei. Crucea fiind fără acoperiș protector, efectele de stropire a ploilor, le-au suferit inscripțiunea mai ales în față și pe creastă. Dar ceia ce mărește dificultatea lecturii, e mușchiul ce acopere literile; și întrebunțând mijloace de eliminare din cele mai delicate, am reușit, în fine, a redă esacta transcriere a inscripțiunei.

rămas pe loc, după ce mai înainte suferise cele patru reparațiuni, cu perseverență înregistrate de Aricescu. După referatul inscripțiunei distrugerea crucei a provenit „fiind *rogmighiță*, s'a stricat această sfântă cruce“, înțeles că atarnă de la interpretarea arhaicului *rogmighița*, ce se descompune în *rog* + *mighița*, în care *rog* = *rov* (cf. *Rovina*, *Roghina*, afluent al Dâmboviței în Reg. Rucăr, format din scurgeri mocirloase), iar *mighița* în graiul rucărean *mârghița* <sup>1)</sup>, „paludinos“, „mâlcos“, „mocirlos“ la locurile joase, alimentate de scurgeri aquatice sau iezături.

Unde și în ce parte a Orașului trebuie să căutăm acea rovițiță și ce valoare trebuie să acordăm interpretărilor?

După inscripțiune, construcțiunea cea nouă a crucei, executându-se în 1790, pe când era județ *Neculae Cocos*, „fiind în stare“ *Sterea Județu*. Simultan doi județi ar fi esplacabil, admitând că el, *Sterea*, în acel timp era biv „fost“ și că urmând unei usuanțe vechi, adoptate la redacțiunea actelor vechi, unde spațiul joacă un rol preponderant, se observă această tendință de simplificare, de a nu desemna acea particulă justițiabilă, a cărei absență ori prezență denotă situațiunea unui județ, dacă el era în activitate, ori purtă acel titlu numai honorific. Lipsind particula distinctivă, norma de orientare o indică gradul de pozițiune a fie-cărui dintre județi; cel în esercițiul funcțiunei la început, cel-l'alt după antecesor <sup>2)</sup>.

Fostul județ *Sterea* de la 1790, se conformă aceluși uz, pus în practică de toți predecesorii lui; și când zicem „fostul“ însemnează că el se găsiă și mai înainte în această funcțiune. În adevăr, lista *Judeților* îl pomeneste în 1785, 1786, 1787, 1792, 1793, 1794, 1804, 1805, unde restimpul dintre 1787—92, formează lacuna judeției lui dedusă a inscripțiunei.

<sup>1)</sup> Franc. *marais*, *maracher*.

<sup>2)</sup> Nu în tot-deauna funcțiunea se determină prin această observațiune de pozițiune, sunt împrejurări în care întâetatea o aveă exclusiv cel mai înaintat în vârstă, indiferent de situațiunea sa; de aceste cazuri atât de rari nu ne vom ocupa aci.

Prezența a celor doi județi în loc de unul singur, își găsește o explicațiune plausibilă, justificându-se printr'o situațiune de condescendență și intimitate familiară : înruderirea. În actele sale, Sterea își stabilește descendența „sin Neculae Județu“, care e acelaș cu Neculae Piteșteanu, ce a funcționat ca județ în 1785, de und reese că N. Cocoș<sup>1)</sup> a purtat un dublu nume familiar și că Stere eră fiul său.

Nu numai atâta. Prezența lângă tatăl, a fiului, augmentată de „fiind în stare“, ne conduce la ideia unei conlucrări comune la opera de rădicarea monumentului, cum și însărcinarea ce ș'a luat pentru ca el, Sterea, să-l așeze în zidul casei sale și prin aceasta să-i asigure o conservațiune și printr'o supraveghere mai de aproape.

Dacă în 1855 Crucea Jurământului se găsiă în zidul caselor Boiangiului și dacă mai înainte acele case fură stăpânire lui Sterea, atunci „crucea, ce se vede zidită în zid“, dela 1787 își păstrează neschimbat acelaș loc, iar rovinia, care prin revărsările sale aduceă atâta stricăciune, o izbeă drept în față.

La prima vedere s'ar părea un paradox, o aparență înșelătoare chiar ; ba, am puteă spune, o poveste din alte timpuri. Cum, în mijlocul Orașului, unui Oraș ca Câmpulungu<sup>2)</sup>, o rovină mocirloasă, e de neînțeles și cu toate acestea eră o realitate dinaintea căreia cazi în mirare.

După o tradițiune Orășenească, comunicată de d-l Ionescu, între laturile Stradei Brătianu, altădată eră basinul unui lac ce începeă din Schei, cont nuându-se până în capul nordic

---

<sup>1)</sup> D-l Ion Ionescu mi-a arătat un act municipal dela sfârșitul veac. XVIII, emanat de „Județul Cocoșoiu“, publicat la un loc cu alte doc. Câmpulungene într'o broșură apărută în 1857, probabil de Aricescu. În afară de Sterea, Neculae Cocoș mai are pe Nicolae și Gheorghe, cari i-au succedat în cariera moștenită de părintele lor, în Lista Judeților cu cognumele „Piteșteanu“. Trei frați și tus-trei județi, reputațiune ce nu puteă să aibă decât presupuind un grad înaintat de cultură și inteligență.

<sup>2)</sup> Campus Longus, qui usque ad haec tempora (1688) fuit post Bukuresti num primum ; Memor. Anon., l. c., pg. 60.

al Bulevardului, parte alimentat de Apele Râului Târgului din apropiere, parte de izvoarele Topliței în malurile șențuite ale Gruului. Dar prin săpăturile, ce s'au făcut la punerea fundamentului de statuie a Descălecătorului Principatului, s'au dat de resturile unor piloți, cari formă începutul unui iaz și tot asemenea la rădicarea Hotelului Regal, din celă-l'alt cap extrem al Bulevardului, unde piloții aveau o distribuțiune de continuitate. Fi-va fi fost de moară sau firăstrău acel iaz nu comportă, destul că întreg Bulevardul îl traversă dela un cap până la cela-l'alt; revărsăturile apelor în jos, peste străjile podelii iazului, le resimția prea des, crucea de peste drum, cea înfiptă în pereții Caselor Județului Sterea : Crucea Jurământului.

Din considerațiuni de salubritate și edilitate publică, în 1824, se dispune, printr'un Tacrir <sup>1)</sup>, canalisarea apei prin desfundarea roviniței, ce au necesitat cheltueli în cifra rotundă de 1000 taieri.

Ce a fost odată am văzut, ce e acum însă—o splendoare—ce se oglindește majestos în Hotelul Regal, cu un mobilier atât de elegant, și Bulevardul, cu dubla alee de pomi, arcuit de construcțiuni magnifice și pline de bogăție, opera memorabilă a valoroșilor Primari ai Orașului.

\* \* \*

În 1787, Crucea Jurământului, devenind improprie pentru orice serviciu, Gheorghe Rucăreanu Epistatul Orașului, animat de sentimente alese și cu spesele sale proprii, dispune refacerea vechei Cruci a Jurământului prin crucea, pe care se va așterne din nou prerogativele privilegii ale Orășenești, inaugurarea ei desăvârșindu-se abia peste trei ani, în 1790 <sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Vezi Tacrirul sub lit. B., actul dându-se în extenso în Anexă.

<sup>2)</sup> Intârzierea se poate atribui stărei anormale în care prima cauză fu izbucnirea unui războiu între Austria, Rusia și Turcia, 1789—90, la care luă parte activă biv. treti logofăt Gheorghe Rucăreanu în calitatea sa de nazir al plaiurilor Muscelene (Ureche, Ist. R. III, 92); și în situațiunea aceasta de agitațiune a spiritelor, — teatrul războiului fiind Țara Românească și mai ales pasurile Carpatice —, execuțiunea crucei nu se va efectua decât după încetarea hostilităților dintre beligeranți.

Instituțiunea Epistasioi făcând parte de Reforma de organizațiune a Mănăstirilor, introdusă de Alexandru Ipsilant în legislațiunea țării; hrisovul său din 1776 sub lit. B., zice:

„*Schevofilaxul* sau păzitorul de vase, să fie bătrân de „vârstă și cărunț la minte prin multă încercare credincioasă „cunoscută și aleasă fiind de toți, căruia să'i-se încredin- „țeze prin catastih curat iscălit, nu de toți părinții ca să fie „lucru de taină, ci de cei mai vrednici de credință, odoa- „rele Mănăstirei de aur și de argint, și toate celel'alte; „*așijderea odăjdiile și cărțile, hrisoavele, scrisorile de toate* „*se cuvine să îngrijească ca de un lucru sfânt, și să aibă* „purtare de grije ca cărțile și scrisorile să se cerceteze, ca „nu cumva din trecere cu vederea, să se strice de molii „sau de șoareci, că de toate va să dea seamă, osândindu-se „pentru cea mai mică nebagare de samă, având a-le cer- „cetă odată pe săptămână pe toate cu ajutorul unuia „din postrigul Mănăstirei, carele să fie așezat la minte, „întreg la fire și statornic, pantru ca ori-când se va întâmplă „să moară *schevofilaxul*, să știe toate 1)“.

Această reformă s'a resfrânt și asupra Orașelor. Până la această dată (1776) Județii erau investiți cu puterii jurisdicționale și cu însărcinarea expresă de a păstră hrisoavele atingătoare de privilegii și propietăți ale Orașului, însărcinare, care prin noua funcțiune de curând înființată, a trecut deadreptul în atribuțiunea Epistatului, ce devine ast-fel un hartofilax responsabil. Genesa sa e din Schevofilax, care prin diferențiere trecând în sistema de organizare a judeților Orășenești, se presintă într'o fază diferită, păstrând raportul de subordonare a unei adminis trațiuni unificate : Avera Obștei și titlurile ei de proprietate.

Epistasia luându-și ființa sub Alexandru Ipsilant, Lista Epistaților va începe totuși în 1785, nepotrivirea aceasta cronologică capătă înțeles în felul cum trebuie să privim alcătuirea listei, ea nefiind oficială ci numai bazată pe izvoare

1) Hrisovul e coprins în 6 articole și poartă data 1776 Mai; Arch. Stat., Cl. II<sup>n</sup> d. 132. Imprimat.

documentale, ce nu pot fi complete și deci nu esclude posibilitatea unei date anterioare mai apropiate de 1776.

Dregătoria Epistaților derivând din Dregătoria Judeților, trebuiau ca și ei să apară ca subalternii ai acestora; dar din examinările ce vom face situațiunea activității lor depășește peste cadrul impus.

Mărindu-și activitatea asupra jurisdicțiunii edilității publice și poliției Orașului, cu timpul Epistații ajung să-și dispute puterea și înțetatea Judeților și ca să realizeze acest progres, calea deschisă o da influența pregătită de autoritate personală. *Apostol* <sup>1)</sup>, pus în fruntea listei mai înainte a fost boer de Divan, funcțiune ce 'i-a mărit vaza și încrederea în fața concetățenilor săi și aceiași reputațiune o aveă ginerile și succesorul său *Gheorghe Rucăreanu* <sup>2)</sup>, care îndeplinea condițiunile impuse, ale celui „așezat la minte“, „întreg la fire și statornic“, devenind ast-fel unul dintre bărbații cei mai iluștri ai Câmpulungului de la sfârșitul veac. XVIII.

## F I N E

---

<sup>1)</sup> Anaforaua din 1806 (Aric., Ist. C. II, 170) îl numește „boer pământean“. Epitafiul său, scris pe o piatră dreptunghiulară, e depus în „Museul Fundeni“ din Câmpulung și are cuprindere: „Supt aciastă piatră se odihnesc oasele robului lui Dumnezeu *Apostol, biv vel Clucer*, care din porunca lui Dumnezeu s'au pristăvit în zilele prea-înălțatului Domn Io Mihaiu Ccstandin Șuțu Voevod; mesița Oct dni 7, Leat 1784“.

<sup>2)</sup> După însemnarea Preot. Nițu Stanciu Băjan, făcută pe Molitevnicul Bis. Rucăru-de-sus, moartea lui Gheorghe Rucăreanu e pusă la 17 April 1803, Vineri, la 11 ceasuri din zi. Introducerea cronometrului în Țara Românească datorează dela Turci, orele numărându-se de la aparițiunea soarelui sub zenit și, după orariul meridian, lui 11 îi ar corespunde 4 p. m., dacă pentru April admitem răsăritul soarelui la 6.

## Anexa.

Tacrit pentru Epistafu și Județu Orașului Cămpulung  
1826 Mai 6 <sup>1)</sup>.

**A.** Întâi, că nu ni se păzește a nu îngădui pe streini să se neguțătorească într'acest Oraș, ci mai vârtos i-au lăsat de au cumpărat și case, i moșii statornice ;

**B.** Că nu sânt silitori pentru obștescu folos a face îndemnare *să deă apa pe șanț, care este pe Mijlocul Orașului, la care în trecutul leat 1824, s'au cheltuit peste taleri 1000 de s'au destupat ;*

**C.** Că pe mulți din streini cari s'au pripășit în Oraș de la Răzvrătiri <sup>2)</sup>, neavând alt-undeva scăpare, i-au încuibat aci și puindu-i în cislă cu câte un ce, i-au făcut ca pe niște Oroșani a se împărtăși și dânșii din toate milele, ce avem dela fericiții Domni, pe obrazu nostru, adică a căți ne aflăm Oroșani, și a căți iau întru căsătorie fete de Oroșani ;

**D.** Că, ca niște zabeți ai Orașului nu'și urmează datoria zabetlicului a cercetă pricinele dintre noi, ci pre mulți îi dau în mâinile Ispravnicului în potrive privelegiuirilor ce avem ;

**E.** Iar la unile care nu este treaba Dumnealor să [se] întindă, ca la Cumpaniști, fără a fi Starostea față, sau a'i întrebă, trimite de îi ridică ;

**S.** Că mulți din streini i-au băgat între Oroșani și nu i-au apucat să plătească sineturile lor, ci au vândut Oroșanii munții de i-au plătit pre dânșii ;

**Z.** Pe unii din neguțătorii Cumpaniști, ne-au căutat slujitorii Isprăvnicești să ne ardice și alergând în curtea Bărății să scăpăm, am făcut știre zabeților Orașului, de la care n'am văzut nici un ajutor, ca [și] când n'ar fi fost nimeni ;

**I.** Fiindcă dela o vreme încoace au început a se sparge

<sup>1)</sup> Originalul în Biblioteca P. C. Aninoșanu.

<sup>2)</sup> Alusiune la Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu dela 1821.



prăvălii pe la multe locuri, și case pă'n Oraș de burfași și Dumnealor nu îngrijesc a orândui straie de slujitori să umble noaptea; căci slujitorii sânt dărvăriți la lucrurile Dumnealor ziua, și noaptea nu pot umblă.

T. Un *Ioniță Cojocar* <sup>1)</sup> Cumpanist, au vândut cu bună tocmeală la soția *logofătului Pavlache* <sup>2)</sup> un tacâm de o giubea de jder, apoi peste o săptămână întorcându-i-se marfa înapoi, numitu n'au primit-o și trăgându-l în judecata Epistatului, l'au îndatorat împotriva ca să dea banii înapoi și să'si primească marfa; și, neîntâmplându-i-se numitului banii lângă dănsul, au poruncit slujitorilor și l'au desbrăcat în Curtea Dumisale; și așa s'au întors omul la casa sa, prin Mijlocul Târgului, numai în antiriu.

- (s) Bratu Starostea
- (s) Gheorghe... (indescifrabil, în grecește)
- (s) Petrache Nic[olau]
- (s) Gheorghe Anghel <sup>3)</sup>
- (s) Toma Pop
- (s) Gheorghe Nițu
- (s) Ioniță Cojocar
- (s) Nicolae Mihai.

<sup>1)</sup> Județ în 1819.

<sup>2)</sup> Ispravnic în 1814 și 1816.

<sup>3)</sup> În 1901 noi am copiat conținutul pe piatră a unei inscripțiuni funerare găsite pe locul unde altădată fusese biserica Sf-ta Vineri, situată spre Miază-zi de Grădina publică și transformându-se în grădină cu flori. Inscripțiunea cu litere latine și ortografia formalistică a lui Heliade.

„Aci odihnește țărâna robului lui D[umne]z[eu] D. D. Gheorghe „Anghelleanu născut la 1790 Febr. 1, și mort la 1856 Apr. 19.“

„Călătorule, ca tine am fost, și tu vei fi ca mine; ascultă dar și „ceia-ce'ți vorbește sufletul aceluia, a căruia țărână zace supt piatră „aciasta: că nimic d'ale lumii nu duce omul cu sine în locuința um- „brelor, de cât fapta bună. Fă“ (întrerupere piatra deteriorată fiind). Reflexul cugetării ne transportă la concepțiunea unei idei altruiste: Binele eră pentru el, cel trecut în seninătatea unei lumi viitoare, să-lășluită în locuința umbrelor, Dūs Manibus (simbolistica ante-creștină), primul pas în viață spre a binemerită cununa de lauri a virtuței, ce s'a distins în adevăr acel nobil cetățean, Gheorghe Anghelleanu.

Oñoare memoriei lui, oñoare familiei lui că ast-fel de fii are Cămpu- lungul.

